

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ
ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Τμήμα Διοικητικό
Τηλ.210 6419332

Αθήνα, 23-5-2022

Αρ. Πρωτ. 4573

Αρ. Εγκυκλίου: 7

Προς
τους κ.κ. Εισαγγελείς Εφετών της Χώρας
και δι' αυτών προς
τους κ.κ. Εισαγγελείς Πρωτοδικών της περιφέρειάς τους.

ΘΕΜΑ : Χαρακτηρισμός Θυμάτων Εμπορίας Ανθρώπων.

Ο Εθνικός Εισηγητής για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων και Πρόεδρος της Ομάδας Εργασίας για την προστασία των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων (που έχει συσταθεί δυνάμει της υπ' αρ. Α.Π: 24.918/ 2-7-21 απόφασης του Υφυπουργού Δικαιοσύνης) κ. Ηρακλής Μοσκόφ με την από 23/2/2022 επιστολή του μας εξέθεσε ότι οι περισσότερες εισαγγελικές διατάξεις χαρακτηρισμού προσώπων ως θυμάτων εμπορίας ανθρώπων είναι απορριπτικές παρά τις θετικές εισηγήσεις των αρμοδίων υπηρεσιών της ΕΛ.ΑΣ, ενώ οι λίγες θετικές εκδίδονται με περιορισμένη χρονική ισχύ, φαινόμενα που δεν φαίνεται να συμβιβάζονται με τον σκοπό, το πνεύμα και τις ρυθμίσεις της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων. Εξάλλου κατά την συνάντησή μας στις 4/3/2022 με την Ομάδα Εμπειρογνομώνων του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRETA) στα πλαίσια της 2^{ης} Περιοδικής Αξιολόγησης της χώρας μας για την εφαρμογή της ανωτέρω σύμβασης μας επισημάνθηκε ιδιαίτερα – πλην των λοιπών – ως προβληματική εφαρμογή το πρώτο ζήτημα, καθώς επίσης η μη χορήγηση στα θύματα εμπορίας εύλογης περιόδου αποκάταστασης και περίσκεψης.

Με αφορμή τα προεκτεθέντα κρίνουμε αναγκαίο στα πλαίσια της αρμοδιότητάς μας, που απορρέει από τις διατάξεις των άρθρ. 19 §§ 1 εδ. γ', 2 και 24§5 εδ. α' ν. 1756/1988, να προβούμε στις

ακόλουθες επισημάνσεις, απευθύνοντας συνάμα σχετικές γενικές οδηγίες.

A. Σύμφωνα με τις §§ 3, 5 της Επεξηγηματικής Έκθεσης της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων, που υπεγράφη στην Βαρσοβία στις 16-5-2005 και κυρώθηκε από την χώρα μας με το άρ. 1 ν. 4216/ ΦΕΚ Α' 266/ 10-12-2013 (σ.σ : εφεξής Σύμβαση) : « 3. Η εμπορία ανθρώπων με την παγίδευση των θυμάτων της, είναι η σύγχρονη μορφή του παλιού παγκόσμιου δουλεμπορίου. Τα ανθρώπινα όντα αντιμετωπίζονται ως εμπόρευμα προς αγορά και πώληση και υποβάλλονται σε καταναγκαστική εργασία, συνήθως στην βιομηχανία του σεξ, αλλά και για παράδειγμα στην γεωργίαέναντι ελάχιστης αμοιβής ή καθόλου αμοιβής. 5.σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις η εμπορία ανθρώπων είναι η τρίτη σε μέγεθος παράνομη δραστηριότητα αποκόμισης χρημάτων στον κόσμο μετά την διακίνηση όπλων και ναρκωτικών». Εξάλλου σύμφωνα με τις §§ 36 και 46 της ίδιας Έκθεσης : « 36. Η προστιθέμενη αξία της Σύμβασηςέγκειται στην επιβεβαίωση ότι η εμπορία ανθρώπων αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ακεραιότητα 46.και στην εστίασή της στην προστασία των θυμάτων. Για τον λόγο αυτόν η §5 του προοιμίου αναφέρει ότι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προστασία των θυμάτων και η καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων πρέπει να είναι οι πρωταρχικοί στόχοι». Ειδικότερα όπως ορίζεται στο άρ. 1§1 εδ. β' της Σύμβασης στους σκοπούς αυτής περιλαμβάνεται : «β. η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των θυμάτων διακίνησης και εμπορίας, ο σχεδιασμός ενός περιεκτικού πλαισίου για την προστασία και τη στήριξη θυμάτων και μαρτύρων και η παράλληλη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων, καθώς και η εξασφάλιση αποτελεσματικών ερευνών και ποινικών διώξεων».

B. 1. α. Σύμφωνα με το άρ. 4 της Σύμβασης : « α. Ως εμπορία ανθρώπων ορίζεται η στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή υποδοχή προσώπων, που γίνεται με απειλή ή άσκηση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη ή κατάχρηση εξουσίας ή εκμετάλλευση ιδιαίτερα ευάλωτης θέσης ή με προσφορά ή πρόσληψη χρημάτων ή προνομίων, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης αυτών των προσώπων στον έλεγχο τους από άλλο πρόσωπο για λόγους εκμετάλλευσης. Στον όρο εκμετάλλευση περιλαμβάνεται τουλάχιστον η εκμετάλλευση της πορνείας άλλων, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η αναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, η δουλεία και οι παρεμφερείς πρακτικές καθώς και η αφαίρεση οργάνων. β. Η συναίνεση ενός θύματος της εμπορίας ανθρώπων στην εκ προθέσεως

εκμετάλλευση που ορίζεται στην πρώτη παράγραφο του παρόντος άρθρου δεν θα λαμβάνεται υπόψη, στις περιπτώσεις όπου έχει χρησιμοποιηθεί οποιοδήποτε από τα μέσα που ορίζονται σε αυτήν. γ. Η στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή υποδοχή ενός παιδιού με σκοπό την εκμετάλλευση θεωρείται εμπορία ανθρώπων ακόμη κι εάν αυτή δεν περιλαμβάνει κανένα από τα μέσα που ορίζονται στην πρώτη παράγραφο του παρόντος άρθρου. δ. Ως «παιδί» ορίζεται οποιοδήποτε άτομο κάτω των δεκαοκτώ ετών. ε. Ως «θύμα» ορίζεται οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο υπόκειται σε εμπορία ανθρώπων όπως αυτή ορίζεται στο παρόν άρθρο».

β. Περαιτέρω σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης περί αναγνώρισης των θυμάτων : « §1. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει τη στελέχωση των αρμοδίων αρχών του με άτομα, τα οποία είναι εκπαιδευμένα και ικανά να αποτρέπουν και να καταστέλλουν την εμπορία ανθρώπων, να αναγνωρίζουν και να βοηθούν τα θύματα, περιλαμβανομένων των παιδιών, και διασφαλίζει ότι οι διάφορες αρχές συνεργάζονται μεταξύ τους καθώς και με τους σχετικούς οργανισμούς υποστήριξης, έτσι ώστε τα θύματα να μπορούν : α) να αναγνωρίζονται βάσει μίας διαδικασίας, η οποία λαμβάνει πλήρως υπόψη την ειδική περίπτωση των θυμάτων γυναικών και παιδιών και β) όπου απαιτείται να λαμβάνουν άδειες διαμονής, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες στο άρθρο 14 της παρούσας Σύμβασης προϋποθέσεις. §2. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει νομοθετικά ή άλλα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου να αναγνωρίζει τα θύματα σε συνεργασία με άλλα συμβαλλόμενα μέρη και αρμόδιους οργανισμούς υποστήριξης. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος διασφαλίζει ότι, εάν οι αρμόδιες αρχές έχουν λόγους να πιστεύουν ότι ένα άτομο έχει πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, αυτό δεν θα απομακρύνεται από την επικράτεια του συμβαλλόμενου μέρους εωσότου ολοκληρωθεί η διαδικασία αναγνώρισής του ως θύματος του προβλεπόμενου, από το άρθρο 18 της παρούσας Σύμβασης, αδικήματος και ομοίως διασφαλίζει ότι το εν λόγω άτομο απολαμβάνει την αρωγή που προβλέπεται στις παραγράφους 1 & 2 του άρθρου 12. §3. §4.». Στο άρ. 18 προβλέπεται η υποχρέωση ποινικοποίησης της εμπορίας ανθρώπων όπως ορίζεται στο άρ. 4 της Σύμβασης, ενώ η κατ' άρ. 12 αρωγή περιλαμβάνει ασφαλή διαμονή, ψυχολογική και υλική στήριξη, πρόσβαση σε επείγουσα ιατρική θεραπεία, διερμηνεία κλπ.

γ. Σύμφωνα με τις §§ 131 και 132 της Επεξηγηματικής Έκθεσης της Σύμβασης : « §131. Ακόμη και όταν δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία αναγνώρισης, μόλις οι αρμόδιες αρχές θεωρούν ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι που δικαιολογούν ότι ένα άτομο είναι θύμα, δεν θα απομακρύνουν το άτομο αυτό από το έδαφος του κράτους υποδοχής. Η αναγνώριση ενός θύματος εμπορίας είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο. Μπορεί να απαιτεί ανταλλαγή πληροφοριών με άλλες χώρες ή Συμβαλλόμενα Μέρη ή με οργανώσεις αρωγής θυμάτων και αυτό μπορεί

να επιμηκύνει τη διαδικασία αναγνώρισης. Πολλά θύματα, ωστόσο, βρίσκονται παράνομα στη χώρα όπου αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης. Η παράγραφος 2 επιδιώκει να αποφευχθεί η άμεση απομάκρυνσή τους από την χώρα προτού αναγνωρισθούν ως θύματα..... §132. Η Σύμβαση δεν απαιτεί απόλυτη βεβαιότητα - εξ ορισμού αδύνατο πριν ολοκληρωθεί η διαδικασία αναγνώρισης - για την μη απομάκρυνση του ενδιαφερομένου από την επικράτεια του συμβαλλόμενου κράτους μέρους. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, εάν υπάρχουν «εύλογοι» λόγοι που υποδεικνύουν ότι κάποιος μπορεί να είναι θύμα, τότε αυτό επαρκεί ώστε να μην απομακρύνεται το πρόσωπο αυτό μέχρι την τελική ολοκλήρωση της διαδικασίας αναγνώρισης, που θα καθορίσει οριστικά εάν ή όχι πρόκειται για θύμα εμπορίας ανθρώπων».

δ. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι σύμφωνα με την Σύμβαση προβλέπεται ένα αρχικό – προσωρινό στάδιο αναγνώρισης του προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων, κατά το οποίο αρκεί πιθανολόγηση και εκδίδεται προσωρινή απόφαση χαρακτηρισμού, ακολούθως δε κατά το οριστικό στάδιο αναγνώρισης διαπιστώνεται ότι το πρόσωπο είναι θύμα εμπορίας ανθρώπου και εκδίδεται οριστική απόφαση χαρακτηρισμού.

2. α. Σύμφωνα με τα άρ. 1§1 εδ. ια' ν. 4251/2014 : « ια') Θύμα εμπορίας ανθρώπων είναι τόσο το φυσικό πρόσωπο για το οποίο υπάρχουν βάσιμοι λόγοι, ώστε να θεωρηθεί θύμα οποιουδήποτε από τα εγκλήματα που προβλέπονται στα άρθρα 323Α, 339 παράγραφοι 1 και 3, 342 παράγραφοι 1 και 2, 348 παράγραφος 2, 348Α, 348Β, 349 και 351Α του Π.Κ., πριν ασκηθεί η ποινική δίωξη για αυτό όσο και εκείνο σε βάρος του οποίου τελέστηκε κάποιο από τα παραπάνω εγκλήματα για τα οποία κινήθηκε η ποινική δίωξη, ανεξάρτητα από το εάν αυτό έχει εισέλθει στη χώρα νόμιμα ή παράνομα. Θύμα εμπορίας ανθρώπων, κατά το προηγούμενο εδάφιο, είναι το θύμα του εγκλήματος του άρθρου 336 του Ποινικού Κώδικα, όταν αυτό είναι ανήλικος.

Ο χαρακτηρισμός «θύμα εμπορίας ανθρώπων» αποδίδεται με Πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, τόσο αμέσως μετά την κίνηση της ποινικής δίωξης για έγκλημα που προβλέπεται στα άρθρα 323Α, 339 παράγραφοι 1 και 3, 342 παράγραφοι 1 και 2, 348 παράγραφος 2, 348Α, 348Β, 349 και 351Α του Π.Κ, όσο και πριν ασκηθεί ποινική δίωξη για κάποιο από αυτά τα αδικήματα. Στην τελευταία περίπτωση, για την έκδοση της εν λόγω Πράξης απαιτείται έγγραφη γνωμοδότηση, που συντάσσεται από δύο (2) επιστήμονες με ειδικότητα ψυχιάτρου, ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού, οι οποίοι υπηρετούν σε Υπηρεσία ή σε Μονάδα Προστασίας και Αρωγής των άρθρων 2, 3 και 4 του π.δ. 233/2003, όπως αυτό ισχύει, ή στην Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής, ΜΚΟ ή στον ΔΟΜ (σ.σ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης) ή σε Διεθνείς Οργανώσεις ή σε άλλους εξειδικευμένους και

αναγνωρισμένους από το κράτος φορείς προστασίας και αρωγής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 2, 3 και 4 του π.δ. 233/2003.

Η Πράξη χαρακτηρισμού εκδίδεται ανεξαρτήτως εάν το θύμα συνεργάζεται με τις διωκτικές Αρχές, σε όσες περιπτώσεις ο ανωτέρω Εισαγγελέας κρίνει, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Εισαγγελέα Εφετών, ότι συντρέχουν οι όροι του άρθρου 1 παράγραφος 2 του π.δ. 233/2003 [δηλαδή : 1§2. «ως θύματα των ανωτέρω εγκλημάτων χαρακτηρίζονται όσα πρόσωπα, ημεδαποί ή αλλοδαποί, έχουν υποστεί άμεση βλάβη στη σωματική ακεραιότητα ή στην προσωπική ή γενετήσια ελευθερία τους ή υφίσταται σοβαρός κίνδυνος ως προς τα αγαθά αυτά ή τη ζωή τους»] ή ότι το θύμα δεν συνεργάζεται εξαιτίας απειλών που στρέφονται κατά προσώπων της οικογένειάς του που βρίσκονται στην Ελλάδα ή στη χώρα της προέλευσής του ή οπουδήποτε αλλού και ότι, εάν αυτό δεν προστατευθεί ή εάν απομακρυνθεί από τη χώρα, αντιμετωπίζουν άμεσο κίνδυνο τα προαναφερόμενα πρόσωπα. ». Σημειώνεται ότι το τελευταίο εδάφιο συνάδει προς το άρ. 1 της υπ' αρ. 2006/ 8 Σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, κατά το οποίο ο όρος θύμα περιλαμβάνει την στενή οικογένεια και τα προστατευόμενα λοιπά μέλη αυτής.

β. (i). Πρόδηλο είναι, ότι στις περιπτώσεις που ο ανωτέρω νόμος, ιδίως σε συνδ. με το άρ. 1§2 Π.Δ 233/ 2003 (εκδοθέν δηλ. πριν την κύρωση της Σύμβασης), εμφανίζεται *in concreto* στενότερος και περιοριστικός όσον αφορά την έννοια του θύματος εμπορίας ανθρώπων σε σχέση με τον αντίστοιχο ορισμό του άρ. 4 της Σύμβασης, υπερισχύει το τελευταίο λόγω της κατ' άρ. 28§1 υπερνομοθετικής ισχύος αυτής και γι' αυτό πάντοτε ο εφαρμοστής του νόμου εισαγγελικός λειτουργός κατά την διαδικασία χαρακτηρισμού ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων πρέπει να έχει υπόψη του το άρ. 4 της Σύμβασης.

(ii). Είναι σαφές ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν θεσμοθέτησε δύο στάδια κατά την διαδικασία αναγνώρισης ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων (βλ. το εδάφιο Β.1.δ' της παρούσης), αλλά μόνο ένα και συνεπώς ο εισαγγελικός λειτουργός που πρόκειται να εκδώσει διάταξη τέτοιου χαρακτηρισμού αρκεί να πιθανολογήσει, ότι το ενώπιόν του πρόσωπο εμπίπτει στην ανωτέρω έννοια του θύματος εμπορίας ανθρώπων και δεν απαιτείται, ούτε να διαπιστώνεται με βεβαιότητα η ιδιότητα αυτή, ούτε να προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις τέλεσης σε βάρος του κάποιου από τα ανωτέρω αδικήματα. Άλλωστε ο χαρακτηρισμός αυτός μπορεί να γίνει, όχι μόνο μετά την κίνηση της ποινικής δίωξης, αλλά και πριν αυτή ασκηθεί, απαιτούμενης όμως στην τελευταία περίπτωση σχετικής γνωμοδότησης δύο επιστημόνων κατά τις ειδικές προβλέψεις της άνω διάταξης, χωρίς βέβαια να απαγορεύεται τέτοια γνωμοδότηση και στην περίπτωση που ο χαρακτηρισμός γίνεται μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης.

εφόσον κριθεί αναγκαία. Πράγματι, σύμφωνα με την §134 της Επεξηγηματικής Έκθεσης της Σύμβασης η διαδικασία αναγνώρισης ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων είναι ανεξάρτητη από οποιαδήποτε ποινική διαδικασία κατά των υπευθύνων της εμπορίας.

(iii). Επισημαίνεται ότι ούτε η Σύμβαση, ούτε ο ανωτέρω νόμος προβλέπει ως απαραίτητη την κατάθεση αίτησης από τον ενδιαφερόμενο, για να εκδοθεί εισαγγελική διάταξη χαρακτηρισμού του ως θύματος εμπορίας ανθρώπων. Βεβαίως η σχετική αίτηση διευκολύνει και δεσμεύει τα αρμόδια όργανα να επιληφθούν του ζητήματος, αλλά δεν απαιτείται, του αρμοδίου εισαγγελέως δυναμένου να το πράξει αυτεπαγγέλτως και μάλιστα ευχερώς «αμέσως» μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης, οπότε έχει ενώπιόν του την σχετική δικογραφία και έτσι εξασφαλίζει το πλέον κρίσιμο αποδεικτικό στοιχείο, δηλ. την μαρτυρία του θύματος της εμπορίας ανθρώπων. Βεβαίως πριν την άσκηση της ποινικής δίωξης χρειάζεται αν όχι αίτηση, τουλάχιστον συγκεκριμένη σχετική αναφορά ή πληροφορία της αρμόδιας υπηρεσίας με την ανωτέρω γνωμοδότηση των δύο επιστημόνων.

(iv). Περαιτέρω, προδήλως για τον εισαγγελικό χαρακτηρισμό βαρύνουσα σημασία έχει η υπάρχουσα εισήγηση της αρμόδιας υπηρεσίας, που έχει έλθει σε επαφή με το θύμα, πολύ περισσότερο αν έχει ερευνήσει και αξιολογήσει τις συνθήκες εντοπισμού του. Τέτοιες αρμόδιες κατ' άρ. 10 της Σύμβασης υπηρεσίες είναι σύμφωνα με την §129 της Επεξηγηματικής Έκθεσης όχι μόνο η αστυνομία, αλλά επίσης η Επιθεώρηση Εργασίας, τα Τελωνεία, οι μεταναστευτικές αρχές και οι πρεσβείες ή τα προξενεία, οι οποίες συνεργάζονται με τους οργανισμούς προστασίας και αρωγής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων (βλ. αυτούς στο Παράρτημα του Π.Δτος 233/ 2003), αλλά και με σχετικά επιφορτισμένες ΜΚΟ (βλ. §130 της Επεξηγηματικής Έκθεσης της Σύμβασης). Όπως επισημαίνει η §127 της ίδιας Έκθεσης ο άστοχος μη χαρακτηρισμός ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων πιθανότατα συνεπάγεται, ότι το μεν θύμα εξακολουθεί να στερείται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, η δε εισαγγελική αρχή θα στερηθεί τον απαραίτητο μάρτυρα, που θα της επιτρέψει να εξασφαλίσει την καταδίκη του δράστη.

(v). Αν το τυχόν υπάρχον αίτημα χαρακτηρισμού ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων ή η σχετική αναφορά της αρμόδιας υπηρεσίας είναι ασαφής ή αόριστη, ο εισαγγελέας – ακριβώς ενόψει της ενδεχόμενης πολλαπλώς επιβαρυσμένης κατάστασης του ενδιαφερομένου – δεν εκδίδει απορριπτική διάταξη, αλλά επιστρέφει την αλληλογραφία προς συμπλήρωση και μόνο αν επανυποβληθεί απράκτως τότε εκδίδει απορριπτική

διάταξη. Τα ίδια ισχύουν και αν δεν τηρήθηκε η ορθή διαδικασία λ.χ υπάρχει γνωμοδότηση ενός επιστήμονα ή δεν υπάρχει καμία γνωμοδότηση. Βεβαίως εκδίδεται απορριπτική διάταξη για ειδικούς εξαιρετικούς λόγους, αν λ.χ εν τω μεταξύ μέχρι την έκδοση προέκυψαν ισχυρώς αντίθετα στοιχεία, που καθιστούν αβάσιμη (μη εύλογη) την πιθανολόγηση πως πρόκειται για θύμα εμπορίας ανθρώπων ή προέκυψε πρόδηλη αβασιμότητα ή καταχρηστικότητα της επίκλησης της σχετικής ιδιότητας.

(vi). Η εισαγγελική διάταξη χαρακτηρισμού θύματος εμπορίας ανθρώπων, εφόσον δεν προβλέπεται στον νόμο, δεν μπορεί να έχει προσωρινή ισχύ, πλην όμως στην περίπτωση εκκρεμούς σχετικής ποινικής διαδικασίας, μπορεί να προβλέψει επανεξέταση του χαρακτηρισμού, όταν η τελευταία περατωθεί αμετακλήτως, οπότε αν το δικ/ριο αποφανθεί, ότι το χαρακτηρισθέν θύμα δεν υπήρξε τέτοιο, τότε προδήλως θα ανακληθεί η αρχική διάταξη, ενώ επί καταδίκης ή ακόμα και απαλλαγής χωρίς να θίγεται η ιδιότητα του θύματος, είναι σαφές ότι η διάταξη θα συνεχίσει να ισχύει (βλ. §134 της Επεξηγημ. Έκθ. κατά την οποία : «ποινική καταδίκη δεν είναι απαραίτητηείτε για την έναρξη είτε για την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναγνώρισης»). Εξάλλου εφόσον στον νόμο δεν προβλέπεται προσωρινό και οριστικό στάδιο της διαδικασίας αναγνώρισης ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων (όπου βεβαίως κατά το προσωρινό στάδιο ανά πάσα στιγμή μπορεί να διακοπεί η σχετική διαδικασία για διαπιστωμένη αβασιμότητα ή καταχρηστικότητα της επίκλησης της άνω ιδιότητας), είναι σαφές πως αν η αβασιμότητα ή καταχρηστικότητα διαπιστωθεί μεταγενέστερα σε βαθμό βεβαιότητας, η αρχική εισαγγελική διάταξη χαρακτηρισμού θύματος εμπορίας ανθρώπων ανακαλείται, ακόμη και πριν περατωθεί αμετάκλητα η σχετική ποινική δίκη, ακριβώς ενόψει του ανεξάρτητου της διαδικασίας αναγνώρισης θύματος εμπορίας ανθρώπων από την έκβαση της σχετικής ποινικής υπόθεσης (βλ. §134 της Επεξηγημ. Έκθ. της Σύμβασης).

Γ. 1. α. Σύμφωνα με το άρθρο 13 της Σύμβασης που ρυθμίζει την περίοδο αποκατάστασης και περίσκεψης : « §1. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος προβλέπει στην εθνική του νομοθεσία μία περίοδο αποκατάστασης και περίσκεψης τουλάχιστον 30 ημερών, όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρείται ότι το εν λόγω άτομο είναι θύμα. Η περίοδος αυτή πρέπει να είναι επαρκής ώστε το συγκεκριμένο άτομο να συνέλθει και να ξεφύγει από την επιρροή των δραστών της εμπορίας και/ ή να αποφασίζει συνειδητά σχετικά με τη συνεργασία του με τις αρμόδιες αρχές. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου δεν είναι δυνατό να εκτελεστεί εναντίον του/της οποιοδήποτε μέτρο απέλασης. Η εν λόγω διάταξη ισχύει με την

επιφύλαξη των πράξεων που διενεργούνται από τις αρμόδιες αρχές σε όλα τα στάδια των σχετικών εθνικών διαδικασιών, και ιδίως κατά την έρευνα και τη δίωξη των σχετικών αδικημάτων. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου τα συμβαλλόμενα μέρη παρέχουν το δικαίωμα στα ανωτέρω άτομα να παραμένουν εντός της επικράτειας τους. §2. Κατά τη διάρκεια της εν λόγω περιόδου τα άτομα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου απολαμβάνουν των αναφερόμενων στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 12 ρυθμίσεων (σ.σ: περί αρωγής των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων – βλ. το εδάφιο Β.1.β'τέλος της παρούσης). §3. Τα συμβαλλόμενα μέρη δεν είναι υποχρεωμένα να τηρήσουν την εν λόγω περίοδο αν συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης ή εάν διαπιστωθεί ότι το άτομο επικαλέστηκε την ιδιότητα του θύματος καταχρηστικά ».

β. Είναι σαφές ότι η ρύθμιση του άρ. 13 της Σύμβασης : (i) Δεν προϋποθέτει οπωσδήποτε προηγούμενο χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας για να του χορηγηθεί η περίοδος αποκατάστασης και περίσκεψης, διότι διαφορετικά δεν θα προέβλεπε ειδικά, ότι κατά την περίοδο αυτή ο ενδιαφερόμενος παραμένει στην επικράτεια και απολαμβάνει της αρωγής του άρ. 12§§1,2 προς τα θύματα εμπορίας, αφού αν προηγουμένως έχει χαρακτηριστεί ως τέτοιο, την απολαμβάνει ούτως ή άλλως. (ii) Απευθύνεται σε πρόσωπα που διαμένουν παράνομα στην επικράτεια ή διαθέτουν βραχυχρόνια άδεια παραμονής (§172 της Επεξηγημ. Έκθ. της Σύμβασης). (iii) Εκθέτει ρητά στην § 1 εδ. β' τον σκοπό της ρύθμισης, που συνίσταται, αφενός μεν στο να συνέλθει, δηλ. να αναρρώσει το θύμα εμπορίας και να ξεφύγει από την επιρροή των δραστών, αφετέρου δε να αποφασίσει συνειδητά να συνεργασθεί ή όχι με τις αρμόδιες αρχές επιβολής του νόμου για την ποινική δίωξή τους. Η ανάρρωση σημαίνει λ.χ την επούλωση των πληγών από την σωματική προσβολή που υπέστη και την ανάκτηση ενός ελάχιστου επιπέδου ψυχολογικής σταθερότητας (βλ. §173 της Επεξηγημ. Έκθ.), ενώ όσον αφορά την συνεργασία για την δίωξη των δραστών σύμφωνα με την §174 της ίδιας έκθεσης : « η περίοδος αυτή πιθανώς να κάνει το θύμα καλύτερο μάρτυρα: οι καταθέσεις των μαρτύρων που προσδοκούν να παρέχουν αποδείξεις στις αρχές, μπορεί κάλλιστα να γίνουν αναξιόπιστες, εάν τα θύματα παραμένουν σε κατάσταση σοκ από τη δοκιμασία. «Συνειδητή απόφαση» σημαίνει, ότι τι θύμα πρέπει να είναι σε μία λογικά ήρεμη νοητική κατάσταση και να γνωρίζει τα διαθέσιμα μέτρα προστασίας και αρωγής, καθώς επίσης τις πιθανές ποινικές διαδικασίες κατά των δραστών. Τέτοια απόφαση απαιτεί, ότι το θύμα δεν είναι πλέον υπό τη επιρροή του εμπόρου». Σημειώνεται

7

ότι τα μέτρα αρωγής προβλέπονται στο άρ. 12 της Σύμβασης και στα άρ. 49 επ. ν. 4251/ 14, ενώ τα διατιθέμενα δικονομικώς μέτρα προστασίας προβλέπονται στο άρ. 218 νέου ΚΠΔ.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η επιφύλαξη της § 1 εδ. δ' του άνω άρθρου 13, η οποία σύμφωνα με την §176 της Επεξηγηματικής Έκθεσης της Σύμβασης έχει την εξής έννοια : «Η απόφαση συνεργασίας ή μη συνεργασίας με τις αρμόδιες αρχές δεν αποκλείει την υποχρέωση μαρτυρικής κατάθεσης ενώπιον δικαστή, όταν απαιτείται. Όποιος βάσει νόμου ζητείται να το πράξει, δεν μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 13§1 για να αρνηθεί να καταθέσει».

2. α. Σύμφωνα με το άρ. 49 ν. 4251/ 2014 για την προθεσμία περίσκεψης: « **§1.** Σε πολίτες τρίτων χωρών που έχουν χαρακτηριστεί θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών κατά τις διατάξεις των περιπτώσεων ια και ιβ του άρθρου 1 του παρόντος Κώδικα, εφόσον δεν υπάγονται στη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2 του π.δ. 233/2003, παρέχεται με πράξη της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής προθεσμία περίσκεψης τριών μηνών, ώστε να διαφύγουν από την επιρροή των δραστών των σε βάρος τους εγκλημάτων και να αποκατασταθούν ψυχικά για να μπορέσουν να λάβουν συνειδητά ανεπηρέαστη απόφαση σχετικά με τη συνεργασία τους με τις διωκτικές Αρχές. **§2.** Ειδικά για τους ανηλίκους - θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών, η ίδια προθεσμία μπορεί να παρατείνεται για δύο ακόμη μήνες με απόφαση της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής και με κριτήριο την εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανηλίκου. **§3.** Κατά το χρονικό διάστημα της προθεσμίας περίσκεψης τα πρόσωπα των προηγούμενων παραγράφων δεν απομακρύνονται από τη χώρα. Απόφαση επιστροφής, που έχει εκδοθεί, αλλά δεν έχει ακόμη εκτελεστεί, αναστέλλεται. **§4.** Με απόφαση της αρμόδιας Εισαγγελικής Αρχής, η προθεσμία περίσκεψης μπορεί να περατώνεται πριν από τη λήξη της, σε περίπτωση κατά την οποία: α. διαπιστώνεται από την οικεία Εισαγγελική Αρχή ότι το ανωτέρω πρόσωπο επανασυνέδεσε ενεργώς, εκουσίως και με δική του πρωτοβουλία τις σχέσεις του με τους δράστες των εγκλημάτων του άρθρου 1 περιπτώσεις ια και ιβ του παρόντος Κώδικα ή ότι δε συντρέχουν τελικά στο πρόσωπο του τα στοιχεία που λήφθηκαν υπόψη για το χαρακτηρισμό του ως θύματος εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης μεταναστών, τα οποία απαιτούνται, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις περιπτώσεις ια και ιβ του άρθρου 1 του παρόντος Κώδικα ή β. συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης και ασφάλειας ».

β. Θεωρούμε σαφές ότι ο δικαιολογητικός λόγος της ανωτέρω διάταξης, όπως ρητά ορίζεται στην Σύμβαση, αλλά και στον νόμο, ισχύει για το ήδη χαρακτηρισθέν θύμα εμπορίας ανθρώπων (που συνεπώς ήδη απολαμβάνει την σχετική προστασία και αρωγή κατ'άρ. 50 επόμεν. ν. 4251/ 14), είτε αυτό υπάγεται είτε όχι στο άρ. 1§2 Π.Δ. 233/ 03 και δεν νοείται μη χορήγηση περιόδου αποκατάστασης και περίσκεψης για συνεργασία ή όχι με τις αρμόδιες αρχές σε πρόσωπα, που έχουν υποστεί άμεση βλάβη στην σωματική τους ακεραιότητα ή στην προσωπική ή γενετήσια ελευθερία ή υφίστανται σοβαρό κίνδυνο ως προς τα αγαθά αυτά ή την ζωή τους, διότι ακριβώς αυτά τα ιδιαίτερος επιβαρυνμένα και ευάλωτα άτομα έχουν περισσότερη ανάγκη αποκατάστασης και περίσκεψης, ενώ στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη συνειδητής απόφασης συνεργασίας και ουσιώδους μαρτυρίας.

Περαιτέρω, ούτε η Σύμβαση, ούτε ο νόμος προβλέπει σχετική αίτηση του θύματος εμπορίας για χορήγηση περιόδου αποκατάστασης και περίσκεψης, αλλά αυτή ανεξαρτήτως ύπαρξης ή όχι σχετικής αίτησης χορηγείται αυτεπαγγέλτως, εκτός αν υπάρχει ρητή παραίτηση από πλευράς του θύματος. Η ανωτέρω περίοδος μπορεί χορηγηθεί είτε μεταγενέστερα του εισαγγελικού χαρακτηρισμού ενός προσώπου ως θύματος εμπορίας ανθρώπων, είτε ταυτόχρονα με την περί χαρακτηρισμού διάταξη, γεγονός μάλιστα που ενδείκνυται και φαίνεται να προκρίνει η ανωτέρω διάταξη του άρ. 49§1 ν. 4251/ 14, είτε ακόμα και πριν τον εισαγγελικό χαρακτηρισμό σύμφωνα με την Σύμβαση (βλ. εδάφιο Γ.1.β' της παρούσης). Άλλωστε τι νόημα θα είχε η πρόβλεψη στην §3 του άνω άρ. 49 της απαγόρευσης απομάκρυνσης από την επικράτεια μετά την χορήγηση της περιόδου αποκατάστασης και περίσκεψης, αφού τα ήδη χαρακτηρισμένα θύματα εμπορίας κατά την Σύμβαση και τον νόμο σαφώς δεν απομακρύνονται απολαμβάνοντας ειδικής προστασίας και πολλαπλής αρωγής;

Εξάλλου και από την διάταξη της § 4 εδ. α' του άνω άρ. 49 σαφώς συνάγεται, ότι μόλις τυχόν διαπιστωθεί με βεβαιότητα το αβάσιμο της επίκλησης της ιδιότητας του θύματος εμπορίας, ανακαλείται όχι μόνο η διάταξη χορήγησης της περιόδου περίσκεψης, αλλά και ο εισαγγελικός χαρακτηρισμός του ενδιαφερομένου ως θύματος (βλ. και εδάφιο Β.2.β'.ν της παρούσης).

Δ. Θεωρούμε ότι στις σχετικά λίγες υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων που πανελληνίως απασχολούν τους αρμόδιους εισαγγελικούς λειτουργούς, δεν αρκεί η γνωστή εισαγγελική εστιασμένη στον κατηγορούμενο ενασχόληση, αλλά χρειάζεται ειδική ενασχόληση και με το θύμα, ώστε εφόσον συντρέχει ενοχή

να εξασφαλισθεί η δίκαιη καταδίκη του δράστη της σύγχρονης μορφής δουλεμπορίου. Η συστηματοποίηση των παραγγελλομένων άγει, αφενός μεν σε μη ιδιαίτερη επιβάρυνση των αρμοδίων εισαγγελικών λειτουργιών, αφετέρου δε στην πλέον αποτελεσματική καταπολέμηση της ειδεχθούς για τον πολιτισμό μας εμπορίας ανθρώπων. Η σημασία που της αποδίδει ο Έλληνας νομοθέτης καταδεικνύεται από την συμπερίληψή της στον κατ' άρθρ. 8 Π.Κ κατάλογο των εγκλημάτων, για τα οποία ισχύει η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης.

Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου

Γεώργιος Δ. Σκιαδαρέσης

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ

Υπουργείο Εξωτερικών/ Γραφείο Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων, με την παράκληση να διαβιβασθεί η παρούσα στην Ομάδα Εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRETA) στα πλαίσια της 2^{ης} Περιοδικής Αξιολόγησης της χώρας μας όσον αφορά την εφαρμογή της Σύμβασης για την δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων.

Υπουργείο Δικαιοσύνης/ κ. Πρόεδρο της Ομάδας Εργασίας για την προστασία των θυμάτων από την εμπορία ανθρώπων.

κ. Αρχηγό της ΕΛ.ΑΣ